

ČESKO-BRAZILSKÉ VZTAHY V KONTEXTU STRATEGICKÉHO PARTNERSTVÍ EU-BRAZÍLIE

Jan Němec

květen 2008

**Tato studie je nezávislou analýzou autora. Názory vyjádřené v textu nemusejí být
nutně stanoviskem Asociace pro mezinárodní otázky.**

ÚVOD

Ve dnech 11. a 12. dubna 2008 vykonal oficiální státní návštěvu České republiky brazilský prezident Luiz Inácio Lula da Silva. Stal se vůbec první prezidentem Brazilské federativní republiky, který ČR navštívil. Při této příležitosti došlo k podpisu Rámcové dohody o hospodářské a průmyslové spolupráci ministry zahraničí obou zemí. Tato dohoda nahrazuje obdobný bilaterální dokument z roku 1994. Dvoudenní návštěva prezidenta Luly v Praze zdůraznila zejména zájem na rozvoji hospodářských vztahů mezi oběma zeměmi. Podpis aktualizované Rámcové dohody o hospodářské a průmyslové spolupráci mezi ČR a Brazílií je jen jedním projevů plné politické podpory na nejvyšší úrovni rostoucímu zájmu českého podnikatelského sektoru o brazilskou ekonomiku a naopak.

Celou událost je dále možno začlenit do širšího rámce nedávno navázaného strategického partnerství mezi Evropskou unií (Evropským společenstvím) a Brazílií, na jehož počátku byl první summit EU-Brazílie konaný v červenci 2007 v Lisabonu. Tímto krokem se největší z latinskoamerických zemí začlenila do skupiny privilegovaných partnerů EU/ES. Podobně jako v případě ostatních strategických partnerů (USA, Japonsko, Kanada, Čína, Rusko, Indie) lze v budoucnu očekávat rozvoj celé řady společných projektů v rozmanitých oblastech působení Společenství. Privilegovaný vztah navíc vytváří rámec pro zkvalitnění bilaterálních vztahů jednotlivých členských států EU s touto jihoamerickou zemí.

STRATEGICKÉ PARTNERSTVÍ EU-BRAZÍLIE

Na počátku července loňského roku se v Lisabonu konal první summit EU-Brazílie. Na základě setkání vrcholných představitelů Evropské unie a této jihoamerické země má dojít k navázání privilegovaného partnerství mezi Unií a Brazílií s přirozeným přesahem do bilaterálních vztahů jednotlivých členských zemí EU s tímto státem.

Ve společné deklaraci, která byla při příležitosti summitu podepsána, jsou zmíněna základní témata budoucího strategického partnerství, především posílení politického dialogu na nejvyšší úrovni a rozvoj spolupráce v rámci sektorových politik, součinnost při řešení globálních problémů (reforma OSN, chudoba, klimatické změny, energetická bezpečnost atp.), rozšíření a prohloubení hospodářských a

obchodních vztahů a posílení rámce studijních, vědeckých a kulturních výměn.¹ Brazílie se tak zařadila po bok zemí jako USA, Kanada, Japonsko, Rusko, Čína a Indie, se kterými již EU strategické partnerství uzavřela. Je tak poslední ze skupiny zemí „BRIC“², jež se stala privilegovaným partnerem EU.

Z právního hlediska vztahy EU s Brazílií v současné době upravují Rámcová dohoda o spolupráci (1992), Dohoda o vědecké a technologické spolupráci z roku (2004) a částečně i Rámcová dohoda o spolupráci mezi EU a regionálním uskupením Mercosur z roku 1995, která (by) měla vyústit ve vytvoření zóny volného obchodu mezi oběma integračními bloky.

Důvodem pro posun ve vzájemných vztazích byl kromě zvláštního zájmu portugalského předsednictví na sblížení Evropské unie s nejnámennější z jejich bývalých kolonií také aktuálně příznivá hospodářská konjunktura v Brazílii, která činí tuto zemi atraktivní pro evropské vývozy a investice, politická stabilita a aktivní zahraniční politika. Podle sdělení Evropské komise hovoří ve prospěch navázání strategického partnerství také široké spektrum oblastí, v nichž EU a Brazílie zastávají podobná stanoviska (podpora multilateralismu, regionální integrace, realizace tzv. miléniových cílů OSN, ochrana životního prostředí, podpora demokracie atp.)³. K rozhodnutí navázat privilegované vztahy s touto jihoamerickou zemí přispěl i fakt, že jednání mezi EU a uskupením Mercosur, v němž Brazílie zaujímá klíčové postavení, o vytvoření zóny volného obchodu mezi oběma bloky uvízla zejména pro neshody mezi členskými zeměmi Mercosuru na mrtvém bodě. Rozvoj bilaterální vztahů EU-Brazílie by proto mohl dodat nový impuls tomuto projektu.

¹ Portuguese EU Presidency: *Joint Statement at the EU-Brazil Summit*, http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Noticias_Documentos/20070704BRSUM.htm [20.4.2008].

² Akronym použitý v roce 2003 společností Goldman Sachs pro skupinu zemí (Brazílie, Rusko, Indie, Čína), jejichž současný ekonomický růst a hospodářský a politický význam je předurčuje k zaujetí prvořadé role na celosvětové úrovni ve středně a dlouhodobém (rok 2050) výhledu. Goldman Sachs: *Global Economic Paper No. 99: Dreaming with BRICs: The Path to 2050*, <http://www2.goldmansachs.com/ideas/brics/book/99-dreaming.pdf> [20.4.2008].

³ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Towards an EU-Brazil Strategic Partnership*, http://ec.europa.eu/external_relations/brazil/docs/com07_281_en.pdf [20.4.2008].

Fakt, že u příležitosti prvního summitu EU-Brazílie došlo k podpisu dohody mezi státními energetickými společnostmi Petrobrás z Brazílie a portugalskou Galp o vytvoření společného podniku produkce biopaliv, poukazuje na význam vrcholných politických kontaktů tohoto typu pro rozvoj hospodářské spolupráce a následný ekonomický přínos pro jednotlivé členské státy EU.

SOUČASNÉ VZTAHY MEZI ČR A BRAZÍLIÍ

Česko-brazílské vztahy se mohou pochlubit prakticky více než osmdesátiletou kontinuitou. Nejsou nijak zatížené minulostí ani žádnými spory současnosti, naopak zde existuje celá řada styčných bodů.

HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY

Hospodářské vztahy mezi oběma zeměmi se rozvíjely již od vzniku samostatného Československa. Na živou obchodní výměnu meziválečného období dokázala Československá republika navázat i po válce. Československá, resp. česká produkce má především u starší a střední generace Brazilců stále dobrou pověst. Česká vláda je si toho vědoma a Brazílie zcela správně patří mezi prioritní oblasti českého obchodu v Latinské Americe. Strategie vypracovaná MPO⁴ je dobrým opěrným bodem.

Po dočasném útlumu obchodní výměny na počátku 90. let, zapříčiněné ekonomickou transformací v obou zemích, je v posledních letech patrný nárůst objemu vzájemného obchodu. Jeho bilance je však pro ČR dlouhodobě negativní. Vzhledem k tomu, že Brazílie v současné době zažívá hospodářský růst způsobený nejen růstem vývozu, ale také zvýšeným objemem investic a soukromé spotřeby, existují objektivní podmínky pro uplatnění českých vývozů a i možný vstup brazilských investorů, dosud prakticky nepřítomných, do českého prostředí.

Aktivita české ekonomické diplomacie, a to jak na úrovni jednotlivých států brazilské federace, jako byly např. České dny ve státě Ceará v červnu tohoto roku, tak i se zaměřením na propagaci českého

⁴ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR: *Strategie prosazování obchodně ekonomických zájmů ČR v Brazílii, Mexiku, Argentině a Chile*, <http://download.mpo.cz/get/27631/28967/315428/priloha001.doc>, [20.4.2008].

hospodářství a ČR jako celku (viz Národní výstava v Riu de Janeiro, která se konala v říjnu 2007), jsou poměrně živé.

POLITICKÉ VZTAHY

Přestože se česko-brazilské vztahy vzhledem ke geografické vzdálenosti zakládají zejména na kontaktech hospodářské povahy, reprezentace obou zemí se setkávají v rámci celé řady mezinárodních organizací, zejména OSN, WTO atp.

Brazílie je stejně jako ČR pluralitní zastupitelskou demokracií a hlásí se k celé řadě témat, která jsou vlastní i české zahraniční politice, např. k ochraně lidských práv, životního prostředí, multilaterální spolupráci atd.

Země usiluje o křeslo stálého člena v Radě bezpečnosti OSN, v čemž jí za českou stranu v březnu 2006 při oficiální návštěvě Brazílie plně podpořil tehdejší předseda vlády Paroubek. Brazilská vláda je také aktivní v rámci probíhajícího kola jednání WTO, kde vystupuje jako jeden z mluvčích rozvojových zemí, které usilují o snížení subvencí a ochrany trhu se zemědělskými produkty v rozvinutých zemích, ochrannářských opatření mimo jiné i z titulu společné zemědělské politiky EU. Česká politická reprezentace – a to napříč politických spektrem – se již vyslovila pro zásadní reformu této unijní politiky ve směru její liberalizace.

DALŠÍ VZTAHY

V Brazílii žije několik tisíc českých krajanů, jejich spolky se soustřeďují především na jihovýchodě a jihu země (státy São Paulo, Rio Grande do Sul). V České republice trvale pobývá několik desítek brazilských státních příslušníků.

V ČR existuje široká škála možností poznat brazilskou kulturu: prakticky všechna zásadní díla brazilské literatury byla do češtiny přeložena, oblíbená je brazilská hudba a prostoru se dostává i tanci

kinematografii (viz např. přehlídka brazilského filmu na Letní filmové škole v Uherském Hradišti v roce 2007). V Praze existuje Centrum portugalského jazyka – Instituto Camões, které je sice placeno ze zdrojů vlády Portugalska, brazilské kultuře se nicméně rovněž věnuje.

Portugalský jazyk se vyučuje na celé řadě českých vysokých škol, v Praze např. FF UK, VŠE, UP v Olomouci, MU v Brně, na Univerzitě Hradec Králové. V rámci programu Socrates/Erasmus existují dohody o výměnných studijních pobytech mezi ČR a Portugalskem, podobné dohody s Brazílií má např. VŠE v Praze, MU v Brně, Univerzita Pardubice a celá řada dalších.

Na Brazilské straně je obeznámenost s Českou republikou přirozeně nepoměrně nižší.

Jan Němec

Člen Amerického programu Výzkumného centra AMO. Působí na Katedře politologie VŠE v Praze, na téže katedře studuje doktorský program. Zabývá se latinskoamerickým regionem se zaměřením na politický systém Brazílie a lusofonní spolupráci.



ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) je nevládní organizace založená za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám a již více než desetileté historii je AMO vnímána jako přední nezávislý zahraničněpolitický think-tank v České republice.

K dosažení svých cílů Asociace:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky bylo založeno v říjnu 2003 jako jeden z hlavních pilířů činnosti Asociace zaměřený na výzkum, analýzu a popularizaci výzkumu v oblasti mezinárodních vztahů a zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky.

Náplní činnosti Centra je přispívat k identifikaci a analýze problémů důležitých pro zahraniční politiku České republiky a její postavení v současném světě. Centrum poskytuje nezávislé analýzy, vytváří prostor pro odbornou i veřejnou diskusi o problémech mezinárodní politiky a navrhuje jejich možná řešení. Činnost Centra lze rozdělit do dvou základních, vzájemně provázaných oblastí: výzkumu a expertní analýzy na straně jedné a prostředkování politického a odborného dialogu na straně druhé.